

טועמיה - חיים

לחיות עם הזמן בשבת קודש

ערב ש"ק פרשת שופטים תשפ"ד

הרב **מרדכי אלון שליט"א**

נכתב ונערך משמיעה ע"י תלמידים - לא מוגה

זמני הדלקת הנרות ויציאת השבת:

ירושלים - 18:21 | 19:32

תל אביב - 18:36 | 19:34

חיפה - 18:28 | 19:34

טבריה ומגדל - 18:32 | 19:31

באר שבע - 18:38 | 19:33

בן של מלך נופל בשדה

אינם יכולות לעזור. אין הוכחות, אין עדויות, אין ראיות. עם כל מה שלמדנו מתחילת הפרשה על מערכות המדינה - הן אינן רלוונטיות כאן. כבר ניסו לברר הכל ושום פטנט לא עזר. אתה יכול לבוא עם בית דין של שבע מאות איש ועדיין לא יודעים כלום על החלל הזה. חז"ל אף אומרים שבניגוד להלכה הרגילה, אם כאן תהיה אפילו שפחה כנענית שתבוא ותעיד על החלל שנמצא - יקבלו את עדותה ודין עגלה ערופה לא יחול. לכאורה זו פרשה שאין לבית דין מה לעשות בה. אבל בואו נראה מה כן עושים -

וַיֵּצֵאוּ זַקְנֵיהֶם וְשֹׁפְטֵיהֶם וַמְדַדוּ אֶל-הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹת הַחֲלָל. וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל-הַחֲלָל וְלָקְחוּ זַקְנֵי הָעִיר הַהִוא עֲגֹלָת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא-עֵבֵד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא-מִשְׁכָּה בְּעַל (שם ב'ג')

אותם זקנים ושופטים, שעוד מעט נראה מי הם בדיוק, לוקחים מטר ומודדים אל העיר הקרובה. וגם כאן צריך להבין - מה זה רלוונטי הקירבה אל העיר? אולי מדובר פה בפשע מאורגן, איזה קרימינל שזרקו אותו שם אבל הוא הגיע ממקום מרוחק אחר?

בהמשך הפסוק כתוב "ולקחו זקני העיר", ומכאן לומדים שכבר לא מדובר בזקנים והשופטים שהוזכרו בתחילת הפסוק שכבר סיימו את תפקיד המדידה שלהם. כבר כעת נגיד שרש"י אומר שהכוונה היא לזקני בית הדין הגדול, גדולי הדור. נדמיין את הרב אלישיב, הרב קנייבסקי, האדמו"ר מגור והרב עובדיה, מסתובבים עם מטר ביד ומודדים בשדה...

דוד המלך והכהן הגדול על הרכיים

אגב, הגמרא¹ שואלת - האם יש צורך למדוד את המרחק גם אם ברור שהחלל קרוב באופן מובהק לעיר אחת על פני אחרת? כלומר אם הוא נמצא מאה מטר מעיר אחת ושני קילומטר מהעיר הקרובה מהצד השני - האם גם אז מטריחים את זקני הדור לבוא ולמדוד? והתשובה היא שכן, וכך נפסק ברמב"ם להלכה. אותי כל הזמן מטרידה השאלה - מה ייצא מכל זה? הרי לא ייצא פה איזה הוקוס פוקוס ויימצאו את האשם במחדל! זה לא כמו בפרשת סוטה שמשקים אותה במים המאררים ושם כתוב שהקב"ה יתגלה דרך המים ויראו

פרשת שופטים, כשמה כן היא. פעמים רבות שם הפרשה קושר אותה ומתאים לתוכנה, ובפרשתנו זה בולט מאד, כאשר רובה עוסקת במערכות השלטון בישראל. זה מתחיל בבית הדין הגדול, שבעים הזקנים, עובר למלך ולכהנים. בחצי השני של הפרשה וכמעט עד סופה, היא עוברת לדבר על ענייני שפיכות דמים - רוצח בשגגה שמגיע לעיר מקלט, עדים זוממים שרצו להזים וצריך להמית אותם, רוצח במזיד. לקראת סוף הפרשה עוברים לדבר ביציאה למלחמת הרשות, שם עומד כהן משיח ומחזק את היוצאים לקרב. גם בימינו אנחנו מכירים את זה אלא שכיום אין זו מלחמת רשות אלא כולנו נמצאים במלחמת מצווה, בהגנת ישראל מיד המפלצות הכי גדולות שידענו אי פעם. וכשמגיעים לחלק האחרון של הפרשה, ובחלק זה נעמיק הפעם, הפרשה מדברת על "עגלה ערופה".

כשמערכות השלטון לא יכולות לעזור

השאלה האחת היא מדוע התורה עוסקת במצווה הזו דווקא כאן, ברצף העיסוק בענייני מלחמה - אחרי מלחמת הרשות, ולפני פרשת אשת יפת תואר שתופיע בפתיחת פרשת כי תצא. אבל אני מבקש לשאול שאלה אחרת ומרכזית, לא על המיקום אלא על תוכנה ומהותה של הפרשה. נעיין יחד בפסוקי הפרשה -

כִּי-יִמְצָא חָלָל בְּאֶדְמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ נָפֵל בְּשָׂדֶה לֹא נֹדֵעַ מִי הַכֹּהֵן. (דברים כ"א, א')

האבן עזרא בדעת יחיד מבאר שהפרשה הזו צמודה לענין המלחמה כי מדובר פה במישהו שנהרג במלחמה, אבל בפשט מדובר באדם שנהרג ונמצא ולא נודע מי היכהו. ואגב, זה דין מיוחד בארץ ישראל (ואף לא בקרב קהילות יהודיות בחו"ל), וחז"ל אף לומדים מהמילה "לרשתה" שהדין הזה אינו נוהג בירושלים, שלא נתחלקה לשבטים, ואין שבט אחד שיורש אותה.

עוד צריך להבין את משמעות ההדגשה של הפסוק "נופל בשדה", דווקא בשדה. ואם החלל הזה נמצא בשטח בנוי, אז הדין לא נוהג?

"לא נודע מי הכהו". לפני שנמשיך נגיד רק משפט פתיחה; הסיטואציה המתוארת כאן היא מצב שבו כל מערכות השלטון

¹ יש פרק שלם במסכת סוטה בשם "עגלה ערופה" הדין בענייני הדין הזה.

טהור. מופיע בהלכה שגם אם הכהן הוא עם הארץ ולידו עומד גדול הדור - גדול הדור צריך את הכהן שיאמר על הנגע אם הוא טמא או טהור ובלעדיו לא נטהר הצרוע. "כי בם בחר ה'". אבל לא כתוב מה הם צריכים לעשות במעמד הזה, אלא רק כתוב שהם צריכים להיות שם! אגב, בינתיים, בשלב הזה, זקני בית הדין הגדול או המלך והכהן הגדול לשיטת רבי אליעזר, כבר חזרו הביתה לירושלים. אגב, למי שמתעניין – בינתיים, אומר הרמב"ם, גם כבר קברו את החלל - ובאותו מקום בו הוא נמצא. חוץ מחלל כזה רק מת מצווה נקבר במקום בו הוא נמצא - "הוא קונה את מקומו", ומפקיע את המקום מבעליו.

וְכָל זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא הַקְּרִיבִים אֶל-הַחֲלָל יִרְחֲצוּ אֶת-יְדֵיהֶם עַל-הָעֵגְלָה הַצְּרוּפָה בַּנְּחָל. (שם ו')

הזקנים רוחצים את ידיהם במים על העגלה, נוטלים ידיים, כאשר הנחל בו הם עומדים מלא בדם. איזו תמונה מזעזעת.

וְעָנוּ וְאָמְרוּ יְדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת-הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ. (שם ז')

אל תגידו "אנחנו לא אשמים" אלא משהו קצת שונה, ורש"י מסביר במקום -

ידינו לא שפכו. וכי עלתה על לב שזקני בית דין שופכי דמים הם?! אלא לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לוייה. והכהנים אומרים כפר לעמך ישראל.

לא שמישהו רצה להאשים אותם אלא שהם אומרים – 'זה לא אחד שהסתובב אצלנו והתעלמנו ממנו, זה לא אחד שהגיע לבית התמחוי המקומי ולא התייחסנו אליו'. ואז הכהנים אומרים את הפסוק הבא -

כִּפֹּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-פָּדִיתָ ה' וְאֵל-תַּתָּן דָּם נָקִי בַּקֶּרֶב עִמָּךְ יִשְׂרָאֵל וְנִכְפַּר לָהֶם הַדָּם. (שם ח')

ורש"י מסביר -

ונכפר להם הדם. הכתוב מבשרם, שמשעשו כן יכופר להם העון.

ואני מבקש לשאול שאלה - על איזה עוון מדובר? ולמי מתכפר - "לעמך ישראל"?! - ואם אני בכלל גר בעפולה, או שאולי אני מהקהילה היהודית במיקרובזיה, ולא שמעתי על האירוע הזה בכלל, אז יש לי עוון? אני צריך כפרה על זה?!

... וממשיך הפסוק הבא ומסיים את הפרשה -

וְאִתָּה תִּבְעַר הַדָּם הַנָּקִי מִקֶּרְבְּךָ כִּי-תַעֲשֶׂה הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי ה'. (שם ט')

אומר רש"י, הפסוק הזה איננו רק משפט סיום נחמד אלא יש כאן הלכה -

ואתה תבער. מגיד, שאם נמצא ההורג אחר שנתערפה העגלה, הרי זה יהרג (כתובות לז:) והוא הישר בעיני ה'.

היינו שאם לימים יימצא ההורג, אחרי שכבר עשינו את כל הטקס, אז אולי אם נתערפה כבר העגלה אז אין לנו לדון אותו?

כולם אם היא סתתה או לא. אגב, לדעת רבי אליעזר בן יעקב, מגדולי התנאים, שמובא בגמרא -

ר' אליעזר בן יעקב אומר "ויצאו זקניך ושפטיך", "זקניך" זו סנהדרין, "ושפטיך" זה מלך וכהן גדול. מלך דכתיב (משלי כט, ד) מלך במשפט יעמיד ארץ כהן גדול דכתיב (דברים יז, ט) ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט (סנהדרין י"ד. וכן ירושלמי סוטה מ:)

אנחנו תופסים את המעמד הזה? לעניות דעתי אין עוד פרשה כזו בכל התורה. יהודי מאיזה ארגון פשע שנהרג ע"י מישהו מארגון פשע אחר ואין שום מידע לגביו, ולשם יוצאים זקני בית הדין הגדול, ולפי ר' אליעזר בן יעקב מצטרפים אליהם המלך והכהן הגדול - ומשתתפים גם הם במדידות. נדמין את דוד המלך ואת הכהן הגדול בימיו מסתובבים עם מטר על הברכיים בשדה חרוש...

למה צריך כפרה?

והורדו זקני העיר ההוא את-העגלה אל-נחל איתן אשר לא-יעבד בו ולא יזרע וצרפו-שם את-העגלה בנחל. (שם ט')

יש מחלוקת במפרשים מהו "נחל איתן". לשיטת רש"י מדובר בנחל קשה שלא נעבד, ולשיטת הרמב"ם זהו נחל הזורמים בו מים בחוזקה וללא הפסקה, כפי שאנחנו בעברית המודרנית קוראים לנחל איתן. יש גם שיטה נוספת בראשונים שמדובר בנחל ישן מאד.

בעברית האבות נקראים איתנים, וחודש תשרי נקרא אף הוא 'ירח האיתנים'. לפי זה, איתן זה גם ישן וגם שוטף וגם חזק. "איתן מושבך וישים בסלע קנף" (במדבר כ"ד כ"א). אותיות איתן"ן הן גם האותיות ההופכות את זמן המילה לעתיד - אהיה, יהיה, תהיה, נהיה. בשביל איתנות, אתה צריך לדעת מאיפה אתה, להיות חזק ושאתה שוטף גם אם אין עכשיו מים.²

וּנְגָשׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי כִּי בָם בָּחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשִׁרְתּוֹ וּלְבָרְךָ בְּשֵׁם ה' וְעַל-פִּיהֶם יְהִי כָל-רִיב וְכָל-נִגְעָה. (שם ה')

כאן נוספים בעלי תפקיד חדשים - הכהנים. כל בעלי התפקיד, הפונקציונרים, מתחילת הפרשה - מופיעים פה. ואין להם לכאורה מה לעשות, כי אין שום אינפורמציה לגבי החלל. "לא נודע". הערה מעניינת - עד עכשיו הבנו שהזקנים הגדולים מוזדים, וזקני העיר מביאים את העגלה אל הנחל ועורפים את העגלה מאחור [גם זה כלשעצמו דבר מוזר שלא ראינו בשום מקום אחר, שעורפים אותה מהעורף, ולמעט בכור פטר חמור שאם הוא לא נפדה נערף אף הוא מאחור, מהעורף]. ועכשיו באים הכהנים, שהפסוק מתאר את ייחוסם - "כי בם בחר ה' א-להיך לשרתו". אגב, הפרשה וקודמתה מלאות בתיאורים דומים לגבי דברים אחרים - "המקום אשר יבחר ה'", "העם אשר בחר ה'", ובעת הכהנים, הנבחרים של הקב"ה. "ולברך בשם ה'" - מה זה קשור לכאן?

והפסוק ממשיך ומדגיש שעל "פיהם יהיה כל ריב וכל נגע" - רק הכהן יכול לדון בענייני נגעים ולפסוק האם הוא טמא או

² איתן"ן זה גם אותיות 'תניא', ואכמ"ל.

שולח את העגלות לאביו, מנסה להרגיע את אביו ולומר לו 'אבא, אתה כן ליווית אותי'. זה פירוש יפה אבל לא מספיק, כי מי שבפרשתנו אומר 'ליוונו אותי' אלו זקני העיר - ויעקב מקביל פה לזקני בית הדין הגדול לפחות, ולא לזקני העיר.

רעי ואהובי יש כאן פרשה פלאית ויש להעמיק בה. אני רוצה להזכיר את אבי מורי ז"ל, שאמר לי פעם, לפני כארבעים שנה, משפט גדול - 'האסון הגדול ביותר של מערכת המשפט יהיה כאשר היא תחשוב שהיא יכולה לפסוק ולהכריע בהכל'. וכשביקשתי הסבר הוא הוסיף - 'דיין צריך לדעת שהוא יושב "בקרוב א-להים ישפוט", הם יושבים בבית הדין הגדול, והוא צריך לדעת שהוא מוגבל, שהוא בפני עצמו אפס. הוא ציבור - אם יש לו שני עדים זה מצוין, אך אם אין עדים אז הוא צריך לדעת שאין והוא לא יכול להמציא המצאות. אם כתוב שאסור לקחת "עד חמס" אז הוא לא יכול להמציא 'עד מדינה' או כל מיני פטנטים'. זה היה סביב פרשת שופטים כשדיברתי איתו על זה, ואז תפסתי שפרשת שופטים מסתיימת בדיעתו של השופט את מגבלותיו. הכח שלך, השופט, הוא להגדיר מי אשם, ויש מצב שאתה לא יודע ולא תדע... זו האחריות. זה מה שבעל הטורים קרא 'ערבות', זה ההסבר העמוק ליעקב ויוסף (ולהלן).

אחריות במקום אשמה

מובא בתנא דבי אליהו שכשחטאו ישראל בפילגש בגבעה, ונהרגו שם כשבעים אלף יהודים, שאלו חז"ל על מי האחריות למה שקרה שם? והם אומרים שהאחריות היא על הסנהדרין הגדולה -

לפי שהיה להם לסנהדרין גדולה שהניח משה ויהושע ופנחס בן אלעזר עימם, לילך ולקשור חבלים של ברזל במותניהם ולהגביה בגדיהם למעלה מארכובותיהם ויחזרו בכל עיירות ישראל, יום אחד ללכיש, יום אחד לבית אל, יום אחד לחברון, יום אחד לירושלים וכן בכל מקומות ישראל. וילמדו את ישראל דרך ארץ בשנה ושתיים ובשלוש, עד שיתישבו ישראל בארצם. כדי שיתגדל ויתקדש שמו של הקב"ה בעולמות כולם שברא מסוף העולם ועד סופו. והם לא עשו כן, אלא כשנכנסו לארצם כל אחד ואחד מהם נכנסו לכרמו וליוונו ולשדהו. ואומרים שלום עלייך נפשי - כדי שלא להרבות עליהם את הטורח... וכשעשו בני בנימין דברים מכווערים ודברים שאינם ראויים - באותה שעה ביקש הקב"ה להחריב את כל העולם כולו... לפיכך בגבעת בנימין שלא היו עוסקים בתורה ובדרך ארץ, נתקבצו ויצאו למלחמה ונהרגו בהם שבעים אלף. ומי הרג את כל אלה? הוי אומר, לא הרג אותם אלא סנהדרין הגדולה שהניח משה ויהושע ופנחס בן אלעזר. (תדב"א י"א)

[לא הסנהדרין הגדולה] אומרים "ידינו לא שפכו". את זה יאמרו זקני העיר בסוף, ומזדדים עם המטר. המלכות, הנהונה

באה התורה ואומרת - תביא אותו לבית דין ותדון אותו ואם אכן יימצאו הוכחות שהוא ההורג, אז גם צריך להרוג אותו בבית דין.

יום כיפור אינו מכפר

עד כאן פסוקי הפרשה, והשאלות העולות ממנה קשות - על מה לכפר, מה עשו פה, מי אשם, ומה בעצם הסיפור? בואו נראה דבר מדהים - אנחנו כידוע נמצאים בר"ח אלול, ופרשת שופטים נקראת תמיד בתחילת חודש זה - "כפר לעמך ישראל". השורש כ.פ.ר. מופיע כאן בפרשה פעמים רבות. אגב, "אשר פדית ה'" - הוא פדה אותנו כשהוא הוציא אותנו ממצרים. ואומרים חז"ל שאם עשיתם עגלה ערופה, הקב"ה יכפר לכל הדורות מיציאת מצרים.³ כלומר כל הדורות מיציאת מצרים אינם מכופרים אם לא! מה הולך פה? מי נגד מי? אז מה אם לבית הדין אין כלים לבדוק ולעשות?, הרי אנחנו בשר ודם, אפילו בית הדין!

ונאמר דבר מרתק. הרמב"ם על הפסוק הזה "כפר לעמך ישראל", פוסק הלכה -

אנשי עיר קרובה שנתאחרו ולא הביאו עגלה ערופה. כופין אותן ומביאין ואפילו לאחר כמה שנים. שחייבי עגלה ערופה שעבר עליה יום הכפורים חייבים להביא אחר יום הכפורים.

(הל' רוצח ושמירת נפש י', י')

כלומר יום כיפור לא מכפר על מי שנתחייבו להביא עגלה ערופה ולא הביאו. בדרך כלל אדם שנסתפק אם חטא או לא, מביא קרבן אשם תלוי, ואם אחרי זה נודע לו שהוא אכן חטא עליו להביא קרבן חטאת, אך אם לא חטא - הוא מסתפק במה שכבר הביא. מופיע בהלכה שמי שחייב אשם תלוי ובינתיים עבר יום הכפורים - הרי שיום הכפורים כיפר עליו, זה הגיוני, אבל לפי הרמב"ם פה הדין הזה לא תקף לגבי מי שנתחייב עגלה ערופה...

גם שופט צריך לדעת את מגבלותיו

יש מדרש נפלא על הפסוקים שמתארים שיוסף הצדיק שלח עגלות לאביו -

סימן מסר להם במה היה עוסק כשפירש ממנו בפרשת עגלה ערופה זהו שנאמר 'וירא את העגלות אשר שלח יוסף' ולא נאמר אשר שלח פרעה (רש"י בראשית מ"ה, כ"ז)

מה פירוש? התשובה הקלאסית היא שזקני העיר הרי אומרים "לא פטרנוהו בלא מזונות ובלא לוויה", ואילו אצל יוסף כתוב שיעקב שלח את יוסף לראות את שלום אחיו מעמק חברון. הם גרו בחברון, ויעקב ירד איתו וליווה אותו לעמק. מי שעומד בתל רומיידה של היום וצופה אל העמק רואה שם את מערת המכפלה, כלומר יעקב לקח את יוסף ולפני שהוא שולח אותו לשליחות הוא מתפלל איתו אצל סבא אברהם במערה (יצחק עדין חי) - "מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון". זה הפשט - הוא יורד לעמק, פוגש את אברהם ומשם יוצא לשליחות. ראיתי מי שאומר שזה הקשר לעגלה ערופה, שיעקב כן ליווה את יוסף וזה מה שיוסף עכשיו כאשר הוא

³ "הכהנים אומרים "כפר לעמך ישראל". כשהוא אומר "אשר פדית ה'", מלמד שכפרה זו מכפרת על יוצאי מצרים... (ספרי, דברים, רי').

ההרוג. זה דיון מעניין בין הרמב"ם לרמב"ן, ואלו ואלו דברי אלוקים חיים, ונסביר;

זה באמת כמו השיער המשתלח וכמו פרה אדומה, וזה יעורר אחריות וזה יביא לתוצאות. כאשר חברה תמשיך ותעסוק כל הזמן במי אשם - אז היא בטוח לא תגיע לשום תוצאה. זה מבטיח אפס תוצאות. אשמה באה מהמילה שממה, וכן הוא פעמים רבות בנפש. כשאני שם על מישהו אחר 'כתב אישום' וקובע שהוא אשם - השממתי אותו. אני יכול לומר לך את אותם דברים אבל באופן אחר וזה יראה אחרת לגמרי. הנה לדוגמא - כשאני אומר למישהו 'תשמע, אתה אחראי על מה שהיה', זה אולי נשמע דומה אבל המשמעות של זה היא שאני מאפשר לו לקחת אחריות, לעשות, לפעול. 'קום!' - "... קום לך למה זה אתה נפל על פניך" (יהושע י', ז) אומר הקב"ה ליהושע. הוא מאשים אותו ואומר "חטא ישראל", אבל מדרבן אותו ואומר לו "קום!". כשאנחנו מאשימים איש את רעהו אנחנו לא מטילים עליו אחריות אלא אשמה, וגם כשאתה מאשים את עצמך אתה מטיל על עצמך אשמה ולא אחריות. מה אתה עושה בחיים, יהודי, אתה מטיל אחריות או אשמה? - אחריות היא דבר פי אין סוף גדול יותר מאשמה והיא כוללת את עומק האשמה. מי האחראים על פילגש בגבעה? סנהדרין הגדולה, ומה המסקנה? - קום תתקן!

אני רוצה לומר מתי אדם יכול לעבור מאשמה לאחריות ואיך זה קשור לתשובה, לחודש אלול ולעם ישראל. אנחנו זוכרים את יום כיפור, נכון? זה עוד מעט... את הברכה המרכזית בתפילת יום הכיפורים אנחנו מסיימים, גם בשחרית וגם במוסף, ולפי כל הנוסחאות -

בְּרוּךְ אַתָּה ה' מִלְךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לְעוֹנוֹתֵינוּ וְלְעוֹנוֹת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל וּמְעַבֵּיר אֲשָׁמוֹתֵינוּ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, מִלְךְ עַל כָּל הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ (לשבת השבת) יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכְּפוּרִים. (נוסח תפילת יום הכיפורים)

הרב סולוביצ'יק מצביע פה על קושי בנוסח - לכאורה, כפי שכתוב "מוחל וסולח לעוונותינו ולעוונות עמות בית ישראל", כך היה צריך להופיע בהמשך - "ומעביר אשמותינו ואשמות עמו בית ישראל", אבל הביטוי 'אשם' לא מופיע כאן בהקשר על עם ישראל. למה השוני? והתשובה - יש עוונות בעם ישראל, יהודים גם חוטאים ל"ע. אבל אשמה? שממה? אין דבר כזה בכלל ישראל. אשמה יש רק לפרטים. אתה רוצה לעבור מאשמה לאחריות? בוא, תתחבר לקב"ה, תזכור שאתה בן של מלך ותהיה חלק מכלל ישראל. קום!

נפשותם כי לא ידעוהו יהיה בזה דיון גדול וכל השומע שמך דבר בענין יבוא ויגיד ויתפרסם הדבר ויהרג או על ידי ב"ד או המלך או גואל הדם ויתחזק הענין בהיות המקום אשר תערף בו העגלה לא יעבד בו ולא יזרע לעולם יכירו בו ראויו וידברו בו והנה לפי הטעם הזה יש בתחבולה הזו תועלת אבל המעשה איננו נרצה בעצמו והיה ראוי עוד שיעשה בשדה טוב ראוי לזריעה שיכירו בו ראויו כי בנחל איתן לא יודע מדוע לא יעבד בו ולפי דעתי יש בו טעם כענין הקרבנות הנעשים בחוץ שיעיר המשתלח ופרה אדומה ולפיכך מנו חכמים עגלה ערופה מכלל החוקים." (רמב"ן שם)

הגדולה, סנהדרין גדולה באים ואומרים - כולנו אחראים. ונסביר מה ההבדל בין אחריות לאשמה. זה דבר עמוק מאד;

בעולם המודרני שלנו אנחנו מחפשים כל הזמן מי אשם. זה השיח, זה הדיבור. זה כל מה שמדברים במהדורת החדשות הקרובות - מי אשם. ממה נובע הרצון למצוא אשמים? ובואו נדבר על יום כיפור - יהודי עושה תשובה אז הוא צריך לבדוק קודם כל מה הוא צריך לתקן בעולם, ואכן יש ליהודי דברים שהוא עשה ועליו לומר לעצמו "אשמנו". קודם כל "אשמנו". יש פעמים שאני לא אשם, אבל זה לא אומר שאני לא אחראי. יש פעמים שנוח לי מאד למצוא אשם כדי להשתחרר מאחריות - 'איזה כיף שנמצא את האשם, נקים ועדה שתמצא את האשם ואז אנחנו לא אחראים על כלום שישים שנה אחורה. אנחנו זכים וטהורים'. המים שירחצו בהם זקני העיר מלאים דם - בזה רוחצים פה, לא מפני שהיה פה אסון בסדר גודל של תשפ"ד אלא כי יש חלל אחד בלבד שלא נודע מי היכהו. לא יודעים מי הוא, מה השם שלו (או שכן) או מי הרג אותו. כלום לא יודעים - ועכשיו, כשאין לך את היכולת להגדיר אשמה, רבותי השופטים והזקנים, הגעתם אל התפקיד האמיתי שלכם - כל עוד עסקתם באשמה, זה חשוב מאד אמנם וצריך שיהיה סדר בעולם, בחברה, אבל עכשיו הגענו למקום הגדול ביותר של בית הדין הגדול ושל המלך ושל הכהן הגדול ושל כל עם ישראל מאז שהקב"ה פדה אותו ממצרים;

הביטוי "אשר פדית" מעניין. בדרך כלל פודים דבר שהוא קדוש כדי שאפשר יהיה להשתמש בו לחולין. שמענו את הפסוק? - "אשר פדית" ולא 'אשר הוצאת'. הקב"ה פדה אותנו, אומרים חז"ל, כאשר הוא הרג את בכורי מצרים ורצה להרוג גם אותנו יחד איתם ח"ו כי היינו באותה מדרגה, היינו אותו דבר כמוהם, אך אז הוא קידש את הבכורות - ופדה אותם (כי כאשר אתה מקודש אתה לא יכול לעשות שום דבר חולין, אתה קדוש). ולכן מאז אנחנו עושים פדיון בכורות והולכים אל הכהן. כשהקב"ה פדה אותנו ממצרים הוא בעצם אמר - 'במקור אתם קדושים'...

אחריות שגורמת לפעולה

בואו נדבר על הטכניקה. הרמב"ם אומר שהמגמה בכל הטקס הזה בנחל, עם העגלה הערופה וכל גדולי ישראל, היא שאם יהיה הרבה רעש יש סיכוי שיימצא ההורג. כך מביא הרמב"ם במורה נבוכים כטעם של הרעש הגדול וכל המכובדים שבאים לטקס עגלה ערופה. הרמב"ן רואה את דברי הרמב"ם, מביא אותם באריכות⁴ אבל אומר - 'כן, אבל זו לא המשמעות של דברי סוף הפרשה, שמדברת על כפרה', ולכן הוא אומר שזה הרבה יותר דומה לשיעור המשתלח ולפרה אדומה. "כפר לעמך ישראל" - זה לא כדי שמבחינה טכנית נמצא את האשם במות

⁴ "...אבל הרב אמר במורה הנבוכים (ג מ) כי הטעם לגלות על הרוצח ולבער דמו בעבור שברוב הפעמים יהיה הרוצח מן העיר אשר סביבות החלל וכשיצאו הזקנים ויתעסקו במדידה היא זקני העיר היא יעידו לפני הבורא שלא התרשלו בתקון הדרכים ושמירתם ושיאנם יודעים מי הרג את זה וכשיחקר הענין יאספו הזקנים ויביאו העגלה ירבו בני אדם לדבר בו אולי יגלה הדבר וכבר אמרו (ירושלמי סוטה פ"ט ה"א) שאפילו תבוא שפחה ותאמר פלוני הוא הרוצח לא תערף ואם יודע הרוצח יחרישו ממנו ויעידו הבורא על

הכל נגמר - עברנו מאשמה לאחריות, תפסנו את הסוגיה'. זה לא יאמן.

כפר לעמך ישראל

הרבי מליובאוויטש זיע"א ממשיך את זה לשלב נוסף יותר גדול.⁵ אלול, המלך בשדה. על הפסוק "כי ימצא חלל נופל בשדה" הוא אומר שחלל הוא מי שהוציאו לו את הדם שלו. יכול להיות מצב של יהודי שהוא חלל והוא בשדה. הוא לא בעיר, לא בבית, אלא בשדה. מה הוא עושה בשדה? הוא חלל, אולי הוא חלול כבר מנפשו האלוקית, הוא שפוך בעוונות ותקוע במקומות נמוכים, הוא חלול לגמרי. אין כלום. חלל, מוסבר בתורת החסידות, הוא מי שכל רוח החיים הקדושה שיש בו חוללה על ידו עצמו. הוא עצמו העביר אותה לרע. הוא הרוצח של עצמו. אנחנו לא מכירים אחד כזה? אולי אם נסתכל במראה נמצא אחד כזה... ואז הוא נותר חלל, מן תחושת ריקנות כזו. ריק. כי מה באמת ממלא את היהודי? לא השוקו של הבוקר או הסטייק של אחר כך. מה שאמור למלא אותו – חלול עכשיו. אין לו חיות, אין לו רוחניות. אין לו חיות אלוקית. בהתחלה דיברנו על מקרה שבו אתה רואה חלל נופל בשדה, ביה"ד, הזקנים, השופטים - אבל עכשיו אנחנו מעבירים את המצב אלינו, כל אחד לעצמו; וכדי שבנין מה קורה כשאנחנו מעבירים את הנושא מאשמה לאחריות -

באה התורה ומלמדת מה עושים עכשיו - קמים זקני ישראל ומכריזים "ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו". זה לא יאמן! - קודם כל הם אומרים 'זה לא אנחנו אשמים'. מה? למה אתם מנערים את עצמכם? - הם אומרים 'ריבוננו של עולם, אנחנו מבקשים כפרה על החטא וגם נגיד למה אנחנו מבקשים את זה' - קשה לומר את זה; כי בקביעה הזו אומרים הזקנים מהי המהות האמיתית של חטא אצל יהודי. יהודי מצד עצמו הוא בן של מלך עשוי אבנים טובות ומרגליות. חלק אלוהי ממעל ממש. אז איך הוא חוטא? מה הוא שייך לחטא? הרי הוא אחד עם הקב"ה, אז מה שייך שהוא ייפרד אל החטא הזה? - אנחנו בחודש אלול. תשובה זה לא לתקן אלא לשוב אל המקור.

ולכן גם אם הוא חוטא - הוא לא אשם. אני רוצה לומר משהו קשה - היהודי הזה פונה אל הקב"ה עכשיו בשם זקני העיר. אנחנו מדברים עליו עכשיו. אנחנו יודעים שדין עגלה ערופה אינו נוהג עוד בימינו ו-"מִשְׁרָבוֹ הֶרְצַחְנוּ, בְּטֵלָה עֵגְלָה עֵרוּפָה" (משנה סוטה, ט', ט') אבל התורה הקדושה נוהגת, ויהודי פונה אל הקב"ה ואומר - "ידינו לא שפכו את הדם הזה" - החטאים שלי לא באים ממני אלא מהתוצאה של הירידה של הנפש שלי אל העולם הגשמי, החומרי... כך גם אומר יוסף ליעקב - 'אתה שלחת אותי. הנשמה לי הייתה דבוקה בך. הייתי תחת כסא הכבוד, זוכר? אני הייתי שם דבוק. החטאים שלי נגרמים מההתמודדות שלי מול העולם הזה. נכון, בגן הזה אני 'דפוק', אבל הגן הזה - זה אתה'. מובא בשם חסידים שכאשר אומרים "אשמנו, בגדנו" - הכוונה היא 'אתה רבש"ע ואני אשמנו יחד. שנינו יחד בסירה פה'. מפחיד... כמה טוב היה תחת כסא

התרגילים של יוסף לאחיו

זה מה שאומר יעקב ליוסף -

...לְדַנְא רְאָה אֶת־שְׁלוֹם אֶחָיִךְ וְאֶת־שְׁלוֹם הַצֶּאֱן וְהַשְּׁבִנִי דְבָר... (בראשית ל"ז י"ד)

וכל לילה מאז הוא יושב ומאשים את עצמו וקורע את הלב בבכי - 'למה שלחתי אותך? למה לא שלחתי איתו איזה שב"כניק? מה עשיתי?', ואז הוא מקבל כתונת מגואלת בדם מהאחים, ועוברות עשרים ושתיים שנה, והבנים של האחים גדלים, והאחינים והנכדים גדלים, ויעקב מתייסר - ויוסף במצרים כל הזמן, וכאשר הוא רואה את האחים באים אליו, כל הדיון מולם שם הוא על - האם אתם אשמים או אחראים?. זוכרים מה הדבר הראשון שהם אומרים בינם לבין עצמם כשהם חושבים שהוא לא מבין את שפתם? -

וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחָיו אָכַל אֲשָׁמִים | אָנַחְנוּ עַל־אָחֵינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהַתְחַנְּנוֹ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמְעָנוּ... (שם מ"ב, כ"א)

לכאורה זה מצוין, אבל מה עם האחריות? מה עם האחריות שלכם? ואז הוא עושה להם כל מיני 'תרגילים' ובסוף הוא נשבר באמצע הנאום של יהודה. למה הוא נשבר דווקא שם? למה הוא מחליט להישבר שם? יהודה אומר לו -

כִּי עֲבָדְךָ עָרַב אֶת־הַנְּעֵר מֵעַם אָבִי לְאֹמֶר אִם־לֹא אָבִיאֲנוּ אֵלֶיךָ וְחִטָּאתִי לְאָבִי כְלִי־יָמִים. (שם מ"ד, ל"ב)

תשמעו מה היה התרגיל של יהודה, זה לא יאמן - יהודה מעביר את הכל מאשמה לאחריות, ואז יוסף מפסיק עם 'התרגילים' שלו ונשבר. התרגיל האחרון של יוסף היה עם הגביע, והוא אמר לאחים שמי שגנב את הגביע יהיה לעבד "ואתם עלו אל אביכם לשלום", ומה תגובת האחים? -

מִהֲנֵאמַר לְאֹדְנִי מִהֲנֵדְבָר וּמִהֲנִצְטַדֵּק הָאֱלֹהִים מִצָּא אֶת־עֵוֹן עֲבָדֶיךָ הַנְּנוּ עֲבָדִים לְאֹדְנִי גַם־אֲנַחְנוּ גַם אֲשֶׁר־נִמְצָא הַגְּבִיעַ בְּיָדוֹ. (שם ט"ו)

כלומר - 'כולנו אשמים. כולנו נהיה עבדים, כולנו צריכים למות'. 'תגידו, לא הבנתם את הפילוסופיה שלי?', רומז יוסף לאחים, 'אני לא יודע מי אתם ואיך החוקים אצלכם, אבל אצלי מי שלא גנב לא זורקים אותו לבור סתם...'. למה אתם אומרים שכולכם עבדים?, אתם לא עשיתם כלום. תשאירו פה את בנימין ותלכו. ואם תשארו פה כולכם, מה יהיה עם אבא? לא הבנתי מה אתם מציעים פה בעצם'. - 'אבל אנחנו מיוסרים, לא יכולים לקום מרוב צער...'. ואז בא יהודה ואומר - 'אחריות! אני לוקח אחריות. אמרתי לאבא שאני אחראי. לא הבטחתי לו שאחזיר את בנימין אבל הבטחתי לו שאני אחראי עליו בעולם הזה ובעולם הבא' -

...אִם־לֹא הִבִּיאֲתִיו אֵלֶיךָ וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ וְחִטָּאתִי לְךָ כְּלִי־יָמִים. (שם מ"ג, י')

לכן שולח יוסף לאבא - 'אבא, אתה לימדת אותי פעם עגלה ערופה, זוכר? עכשיו יהודה לימד אותי עגלה ערופה. עכשיו

⁵ בשיחה לשבת פר' שופטים תשמ"ט, ספר השיחות תשמ"ט, ח"ב, עמ' 667 ואילך.

מעצה עמוקה, הוא הלך לקבל אישור מסבא, ממערת המכפלה, ברית בין הבתרים - ועבשיו אתה הולך לעשות את התיקון, כי אין "אשמותינו ואשמות בית ישראל", אין דבר כזה בעברית, בעם ישראל, זה מחוץ ללקסיקון - לומר את זה ח"ו כפירה. כן, יש "אשמותינו", בוודאי, בית הדין הוכיח וכו', אבל לא בכלל ישראל".

לא כמו שאר העמים

מהי תשובה בעומק? כשאני חושף את העומק הפנימי של הנשמה, את האמת - אז אני בן של מלך, אני "עמך ישראל". ולזה התכוון הרמב"ן שהשווה את זה לשעיר המשתלח, שמכפר על כל העבירות בכך שהוא מגלה ביום כיפור שאין, ולכן זה יותר מיום כיפור. זה פרה אדומה - שבאה ומתקנת את אבי אבות הטומאה!

ואלו ואלו דברי אלוקים חיים, ליישב את דברי הרמב"ם במורה נבוכים - אם תעשו את זה הקב"ה גם יעזור לכם למצוא את כל מה שצריך. אדם יכול לשאול - 'נו, אז מה יהיה הפתרון, מבחינה פרקטית?', אומר לו הקב"ה - אם תעשה את מה שאני אומר, גם מבחינה פרקטית הכל יסתדר. אני כבר אדאג לזה!...

זה אלול, זו תשובה, זה "כפר לעמך ישראל אשר פדית". המעבר הזה הוא הסיום של כל פרשת שופטים. לפעמים יכולים לחשוב שאנחנו עם ככל העמים? חס ושלום. שהכהנים שלנו הם כמו כהני העמים? - "כי בם בחר ה'" לברך את עמו ישראל, לדעת למצוא נגעים ולתקן אותם. אתם חושבים שהשופטים שלנו הם כמו השופטים של כל העולם, שהזקנים שלנו, שמערכת השילטון שלנו? - המערכת שלנו עסוקה להיות בבית המקדש בלשכת הגזית, וגם אם היא עוסקת בדיעבד במי אשם - אין זו המהות שלה. המהות היא עגלה ערופה, להעלות את כולנו ל-"כפר לעמך ישראל אשר פדית ה'". והכתוב מברשם - "וניכפר להם הדם", בב"א.

הכבוד וכל מה שירדתי לפה לעולם הזה הגשמי, כמו שנכון היה לשלוח את יוסף לעשרים ושנים שנה למצרים, ערוות הארץ, היה רק כדי שמהירידה הזו תהיה עליה, והקב"ה יפדה אותו ויביא גאולה...

אתה לא מאשים אף אחד, אלא לוקח אחריות - 'נכון חטאתי, רבש"ע, וזו אחריותי. אני עשוי מאבנים טובות ומרגליות, ולמרות זאת נופל בשדה, חלול', וכשאתה אומר את זה אתה יכול להסתכל על היהודי שהוא שם ולומר - "כפר לעמך ישראל" - 'הואיל וגם הקב"ה אשם בזה שיהודי חטא, כי החטא שלו נובע מכך שהקב"ה הוריד אותו לעולם הזה, אז הקב"ה צריך לסלוח ולמחול'. אלו המילים של הרבי מליובאוויטש!

שמענו? זה געוואלד. "כפר לעמך ישראל" - תכפר להם כי הם עמך, ישראל. זה מה שאומר שם בעל הטורים -

כפר לעמך ישראל. מכאן שכל ישראל ערבים זה לזה.

אם הם לא היו בני ישראל אז אפשר להמשיך לחפש אשמים, לדון במי אשם, אבל הם עמך! איך כתוב היום על הפלקטים? - "אתה הראש, אתה אשם!". זה נכון, כי אתה רבש"ע רצית שנרד לפה לעולם, ועבשיו אני נמצא פה נופל בשדה, זו נפילה - זה הילד שלי, האח שלי, הבן שלי, אני - "לא נודע מי היכהו". לא הכל מסודר, לא הכל בחיים הולך לפי מה שאנחנו מבקשים או רוצים. כן, יש שופטים ויש שוטרים ויש מערכות שלטון - אבל הוא "חלל נופל בשדה", וזה אני החלל.

אז מי צריך לבוא ולמדוד? למדוד זה לשון ענין תורת המידות - זקני בית הדין הגדול מירושלים. "ויצאו" - הם יוצאים מבית המקדש, מלשכת הגזית, ומגיעים עד לחור שלי פה, לשדה. זה אלול. זה המלך בשדה.

ואז אומר הקב"ה - 'אז אני אשם שהורדתי אותך, ואתה שאתה לא עולה, ועשיתי את זה עם תכנית שלמה, כמו אצל יעקב ויוסף, שגם אם יעקב לא ידע את זה בנגלה - זו היתה תכנית,

השיטור מוקדש לזכות עם ישראל, יושבי הארץ וחוצה לה,
להצלת ושמירת חיילי צה"ל, להשבת החטופים מהרה בשלום,
להשבת כל הנפלים לקבר ישראל,
 לע"נ **כל הנפלים על קידוש ה' בארועי המלחמה** ולע"נ
שרה בת קלרה, מסעודה בת עישה, בנימין בן חנינה
 ולהבייל
לרפואת כל הפצועים והחולים ובתוכם
בנימין בן שושנה, עמרם בן איידה חיה,
יוחאי יחודה בן סיגל חוזה, מאיר ידידיה בן מיכל בלחה
 וליוזוג הנזן **ליעל רחל בת אריאל אסתר** תחי'
 להקדישת שיפורים ניתן לפנות בהודעת וואטסאפ לענטאל - 054-7500516